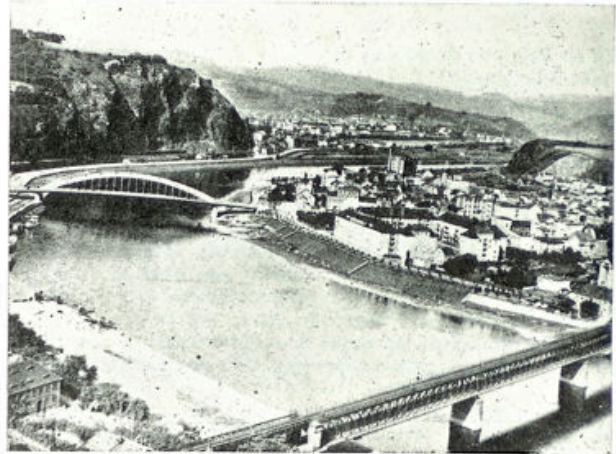

KONRAD HENLEIN

Op een Octoberdag van het jaar 1933 had in het hotel „Blauer Stern“ te Praag een bijeenkomst plaats. De Tsjecho-Slowaaksche persvertegenwoordigers hadden namelijk een uitnodiging gekregen om te komen luisteren naar de uiteenzettingen van een nog jongen man. Konrad Henlein heette hij en hij diende zich aan als de leider van de Sudeten-Duitsche Partij.

Het schijnt, dat dit eerste optreden van den nieuwbakken leider niet een bijzonder krachtigen indruk heeft gemaakt; wij lezen althans, dat er nogal gemeesmuild werd over dezen leider. Hij maakte zeker geen onaangename indruk, deze Henlein, eerder bescheiden dan agressief. Ook voelde men zich wel aangetrokken tot hem vanwege de onmiskenbare goede bedoeling, die er uit zijn woorden sprak. Maar men achtte hem geen leider. Een kantoorpiet vond men hem en dat was hij ook werkelijk geweest vóór hij zich met het turnen had ingelaten, waarin deze slanke, flink uit de kluiten gewassen jongeman het al spoedig tot trainer gebracht had. Hij was nu al lang „van 't kantoor af“ en leider der Duitsche turnverenigingen geworden. En via dezen weg was Konrad Henlein politiek leider geworden. Dat was inderdaad wat vreemd. Een boeiend spreker was hij niet en een schrijver nog veel minder; ook had hij geen diepgaande politieke studie gemaakt. Van de marxistische literatuur scheen hij wel wat af te weten, in elk geval zooveel, dat hij hartstochtelijk, voor zoover deze kalme figuur dit kon zijn, die leer bestreed. Maar één ding domineerde in zijn leven: hij had zijn volk, het volk der Sudeten-Duitschers, hartelijk lief en hij hoopte vurig, dat het lot van dit volk in den Tsjecho-Slowaakschen staat, in de toekomst zoodanig verbeteren mocht, dat het geheel gelijkwaardig zou worden met dat van het „staatsvolk“ der Tsjechen.

Van die gelijkheid was er zeker nog allesbehalve sprake. De eigenaardige wijze, waarop de groote heeren van Versailles de kaart van Europa hadden herzien, had tot gevolg, dat de oude Masarijk, de vurige voorvechter van de zaak der Tsjechen tijdens den grooten oorlog, meer brokken land naar zich toegeschoven kreeg dan hij eigen-

Het stadje Tetschen ligt vlak bij het punt, waar Saksen en Bohemen aan elkaar grenzen en de Elbe Deutschland binnenstroomt.

lijk wel begeerde. Het kwam zoo in de kraam der „vrede-makers“ te pas — zij wilden in Centraal-Europa een staat stichten, die een politiek-militaire barrière ten aanzien van Deutschland beteekenen zou. Masarijk en Benesj, die om een onafhankelijk land vroegen, kwamen met hun verzoek dien heeren van Versailles wel zeer te pas; dezen gaven zelfs meer dan gevraagd werd. Zoo werd de nieuwe staat Tsjecho-Slowakije geschapen, dezelfde staat, die nu groot gevaar voor zijn leven loopt en misschien wel, als deze regelen gedrukt zullen zijn, in ontbinding verkeert. Maar het moet gezegd: gedurende twintig jaar heeft hij vrij behoorlijk gefunctionneerd en het is niet het minst aan het staatsmanschap van Benesj, den huidige president, te danken, dat het nog gegaan is gelijk het ging. Want van stonde af had deze jonge republiek haar vijanden.

Die vijanden waren de Duitschers, die toegewezen waren aan de Tsjechen. Er zijn ook nog andere volken opgenomen in dit staatsverband: de Slowaken, (die het onder de Hongaren heel slecht hadden gehad) eenige honderduizenden Hongaren en ook nog wat Polen. Deze allen schikten zich min of meer naar de wenschen der groote vredestichters, maar de Duitschers deden dit het minst. En reeds aanstonds, toen de republiek pas geboren was, trachtten ze daarvan vrij te blijven en aansluiting te vinden bij Oostenrijk. Dat dit niet lukte, valt te verklaren uit het feit, dat al wat Duitsch was in die dagen, zoo kort na den oorlog, geen enkele kans had, gehoord te worden door de overwinnaars. Niettemin lieten de Duitschers de Tsjechen niet in onzekerheid ten aanzien van de gevoelens, die zij koesterden. „Wij, Duitschers in den Tsjechischen staat, stellen vast, dat deze staat is ontstaan ten koste der historische waarheid.“ Deze woorden sprak op 20 Juni 1920 de Duitser Dr Lodgman in het parlement te Praag en hij sprak op dat oogenblik uit naam van alle Duitse partijen: „Wij zullen — zoo voegde hij er aan toe — nimmer de Tsjechen als meesters erkennen, nimmer ons als knechten in dezen Staat voegen.“

De rivaliteit tusschen Duitschers en Tsjechen dateerde niet van vandaag of gisteren; zij was al eeuwen oud. Zoolang Duitschers de medebewoners waren van Bohemen, hebben zij met de Tsjechen overhoop gelegen, maar dank zij het Habsburgsche bewind in later en het Duitse van het Heilige Roomsche keizerrijk in vroeger tijd, overheerschte meestal de Duitse minderheid de Tsjechische meerderheid. De Tsjechen, trotsch op hun eigen cultuur, hebben dit nooit verdragen, zich er heel dikwijls tegen verzet. Ieder, die iets weet van den Boheemschen kerkhervormer Johannes Huss, die te Konstanz verbrand werd, weet ook hoe zijn kerkstrijd parallel liep met zijn strijd voor de Tsjechische rechten. Kort gezegd: het is in Bohemen tusschen Duitschers en Tsjechen altijd een ietwat gespannen verhouding geweest.

Het laat zich denken, dat die verhouding er niet beter op werd, toen in 1918 de rollen werden omgekeerd en de

Een rasecht type uit het Sudetengebied

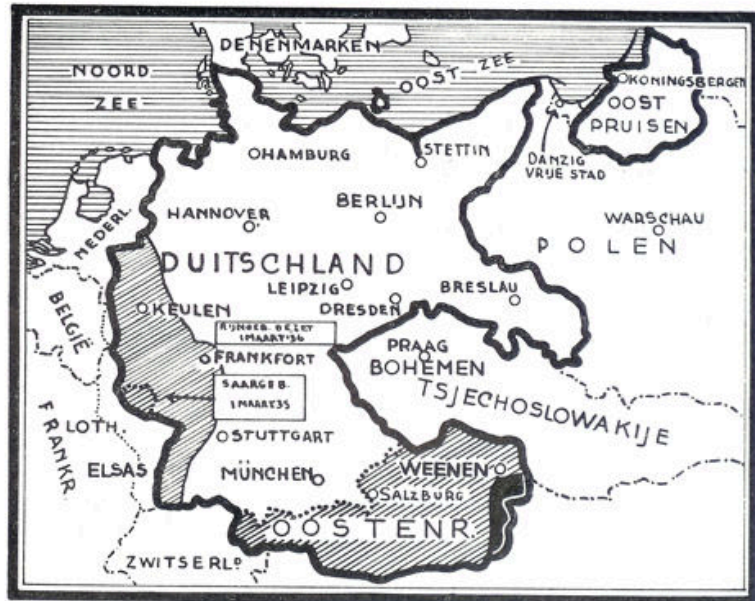
bevrijde Tsjechen het staatsvolk, het meerderheidsvolk werden. De nieuwe rol van tweederangsvolk te zijn stond den Duitschers heelemaal niet aan; vandaar hun poging om bij het kleine Oostenrijk te komen. Maar hun roep klonk voor doovemansooren. Versailles luisterde eenvoudig niet naar hen. Toen echter de nieuwe Staat eenmaal functioneerde, begonnen de Duitschers al dadelijk teekenen van de levendigste afkeuring te geven, dat men hen tegen hun zin bij de Tsjechen had ingelijfd.

Of ze het bij de Tsjechen zóó slecht hadden? Die bewering zou niet goed vol te houden zijn; ze hadden het zelfs redelijk, ook al waren er inderdaad wrijvingsvlakken.

Aanvankelijk bleef het daarbij. Zoolang in het groote, Duitschland de democratische republiek van Weimar heerschte, was er niet veel gelegenheid voor de Duitschers in Bohemen om fel op te treden. Maar toen de nationaal-socialisten in Duitschland zich gingen doen gelden, werd dit anders en ontwaakte ook in het Sudeten-Duitsche gebied het nationalistisch gevoel. En toen Hitler zelf aan de macht kwam, groeide dit Deutsche nationalisme in Tsjecho-Slowakije al sneller.

In dien tijd nu trad Konrad Henlein op den voorgrond. Hij streefde, zonder nog volging van Hitler te zijn, naar de vereeniging van alle Sudeten-Duitschers en zijn streven had succes. Een gunstige wind woei over de bergruggen der Sudeten heen en die wind woei uit Duitschland. Hoewel Henleins partij geen nat. socialistische partij was, wel een nationale partij, begunstigde de Deutsche nazi's toch het streven van dit broedervolk.

In dien tijd klonk Henleins taal nog zeer kalm. „Sedert meer dan duizend jaren leven Duitschers en Tsjechen in deze landen samen en altijd hadden zij een gemeenschappelijk lot. Te levendig voelen wij de macht dezer historische feiten dan dat wij een territoriale afscheiding ooit ernstig in het oog zouden kunnen vatten.” Zoo sprak Henlein in het begin, maar wie nu zijn proclamaties leest, weet, dat het anders geworden is en dat wat nooit ernstig in oogenschouw genomen zou worden, nu wel degelijk het eenige streven geworden is. Dat het zoo geworden is, heeft men te danken aan het contact met de Deutsche nat. socia-

listen en de Deutsche propaganda.

En toch, nog niet zoo héél lang schijnt Henlein contact met den grooten Führer te hebben. Een paar jaar geleden, toen hij te Londen was en daar aan enkele leden van het Hoogerhuis de zaak der Sudeten-Duitschers verklaarde, zei de Henlein nog: Ik heb Hitler nog nimmer ontmoet. Zelfs moet hij in die dagen de mogelijkheid van diens leiding afgewezen hebben, ook al waren er toen al Nat. Socialistische kleuren op zijn palet. De groote omkeer, heel haastig en heel radicaal, is gekomen, toen Hitler Oostenrijk in bezit genomen had. Toen voer eerst recht de geest van den Anschluss, die tot dan toe bovenal krachtig in zoovele Oostenrijkers gewerkt had, in de mannen van Henlein, en Hitler buitte dit uit. Met het gevolg, dat wij nu kennen, met als resultaat de ondragelijke spanningen, die wij ter zake van het Sudeten-Duitsche vraagstuk hebben medegemaakt en nog medemaken.

Over Henlein wordt heden ten dage wel zeer druk gesproken. En toch is er nog altijd maar heel weinig van hem bekend. Een boeiende persoonlijkheid gelijk een Hitler of Mussolini is hij niet, is hij ook nooit geweest. Nooit viel hij op, op de lagere school te Asch niet, waar zijn welgestelde ouders woonden — zijn moeder is een Tsjechische, die evenals haar man nooit veel heeft op gehad met Konrads politieke bevliegingen — op de H.B.S. niet en in den oorlog niet, dien hij medemaakte tot hij in Italiaansche krijgsgevangenschap kwam. Oorlogsonderscheidingen werden nooit zijn deel. En in alle opzichten vertoont zijn leven en werken het beeld der middelmatigheid. Wat hij nog publiceerde, lag niet op het terrein der politiek, maar op dat der sport.

Langs den weg der sport is hij in de politiek gekomen en eenmaal daarin, maakte hij dáár zijn mooiste reuzenzwaai. Van het onbekende naar het leiderschap, maar een leiderschap-in-commissie, waarin zijn rol eigenlijk toch maar die van een filiaalhouder is. Aan de macht van zijn grooten baas ontleent hij slechts de zijne. Q. A. de R.

Henlein houdt een rede in het Sudeten-Duitsche gebied